

РОЗДІЛ 3

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

УДК 93(477)

Алла ЗЯКУН

УКРАЇНСЬКА ІСТОРИЧНА НАУКА: ВИБІР ІСТОРИОСОФСЬКОЇ ПАРАДИГМИ

Стаття здійснює аналіз наукової дискусії, що виникла серед українських істориків на середину 90-х років ХХ ст., з приводу формування національної концепції української історії. Розглянуто методологічний плюралізм, що сформувався в українській історичній науці, та визначені основні принципи сучасної української історичної науки – науковість, об'єктивність, пріоритет загальнолюдських цінностей.

Ключові слова: історіософія, українська історична наука, методологічний пошук, історичні схеми минулого, методологічний плюралізм.

Постановка проблеми. Пошук нових історіософських та історіографічних координат здійснюється науковцями в сучасній Україні останні 25 років. За цей час історія, особливо національна, зазнала структурних та змістовних змін. Розпочалися ці масштабні зрушення на початку 90-х років, коли постало питання про перегляд марксистської методології історичної науки, що десятиліттями панувала в радянській науці. Її “універсальність” не дозволяла історикам враховувати досягнення світової історичної думки та ігнорувала українську історіософію ХІХ – початку ХХ ст. Особливої шкоди історичній науці завдав принцип партійності і класовості, як обов'язковий для наукової діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначений стан обмеженості розробки проблем методології історичної науки, що культивувався у радянські десятиліття не міг не викликати наукової активізації в цій галузі, коли руйнувалася радянська політична система та формувалася незалежна Україна. На це вказують матеріали наукових конференцій, статті, монографії, література з проблем методології історії, що видавалася останні 20 років. Українських істориків цікавлять як загальні проблеми історіософії історії (М. Брайчев-

ський, Г. Бондаренко, І. Бойченко), так і практична реалізація різних методологічних підходів до оцінки ходу історичного процесу (Г. Бондаренко, О. Бурунова, О. Василенко, С. Водотика) [1; 2; 3; 4; 5; 14].

Мета статті: розгляд наукової дискусії, що виникла серед українських істориків на середину 90-х років ХХ ст., з приводу формування національної концепції української історії.

Виклад основного матеріалу. Досить помітною тенденцією розвитку української історичної науки кінця ХХ ст. стало звернення до концептуальних засад української історичної думки кінця ХІХ – початку ХХ століття, що сприяло появі дискусії серед науковців. Деякі історики виступили за повне повернення до старої культурно-народницької схеми або до державницького напрямку в історичній науці, бо тільки вони здатні забезпечити теоретико-методологічну спадкоємність української історичної науки та “...укорінити дійсно наукове бачення історії України” [13, с. 57]. Інші виключали необхідність використання старих схем історії. Найбільш повно такі погляди виявилися в працях Я. Грицака, який попереджав, що “українська історія після 1991 р. показала неспроможність старої культурно-народницької схеми, що зводила українськість до етнічних (у першу чергу мовних) відмінностей і відстоювання цих відмінностей вважалося найвищою метою українського руху” [7, с. 64]. Ще більш критичну позицію зайняла Н. Яковенко, на думку якої більшість наукових категорій і понять, залишених від класичної національної історіографії ХІХ - початку ХХ ст. слід було передати на почесне зберігання до музею науки [16, с. 67]. Цю тезу підтримали історики української діаспори: “Історія України-Руси Грушевського дуже застаріла – й історично /за той час наша й чужа наука пішли далеко вперед/, й що важливіше – історіософічно” [9, с. 30] писав О. Оглоблин. А член НАН України проф. О. Прицак, оцінюючи схему М. Грушевського, зазначав, що “це не є схема української історії – це анти схема російської історії. Схеми української історії немає зовсім, і в цьому полягає ціла справа” [11, с.5]. Як бачимо, щоб уникнути крайнощів і не повернутися до механічних історичних схем минулого, українські історики в кінці ХХ століття вдалися до об’єктивної оцінки історіософської спадщини минулого. Зараз, на початку ХХІ століття це знову актуально для України, бо значна кількість надрукованих та виголошених думок не завершили процес вибору історіософської та історіографічної моделі. Тому, мета статті здійснити аналіз методологічного плюралізму, що сформувався в українській історичній науці на початок ХХІ століття.

Як показав час, найпродуктивнішим шляхом методологічних пошуків стало поєднання етнічної схеми української історії з модернізаційними теоріями, що розроблялися в світовій історіософській літературі. Їх застосування, на думку Я. Грицака, “виводить українську історіографію на саме вістря суперечок, що точаться у сучасній світовій науці” [6, с. 114]. На кінець ХХ ст. в українській історіософії поширюється методологічний підхід непрогнозованості історичного поступу та непередбачуваності розвитку суспільства, адже відсутність рівноваги і передбачуваності в історії давала можливість враховувати суб’єктивний фактор в історії – свободу волі людини, вибір окремих індивідів та їх груп. Саме тому центральним об’єктом історичного поступу науковці почали розглядати людино творчу діяльність у всіх її вимірах та зв’язках. Крім цього українські історики звернулися до досвіду західних наукових шкіл, пропонуючи перейти від розповідаючої історії до історії інтерпретації, де головна роль належить історикодосліднику, який сам відбирає факти та шляхи їх досліджень. Таким чином, творча людина та її діяльність проголошувалися найважливішим предметом історичної науки [8, с. 25–26].

Активний науковий пошук сприяв поєднанню різних модерних поглядів. До речі, як показав час, кожний методологічний підхід мав свої плюси та мінуси і це стосується не лише вчення про соціально-економічні формації, але й поширеної зараз цивілізаційної теорії. Незамінна при вивченні історії культури вона дає збої при спробах складання загальної схеми української історії, в якій переплелися впливи різних культур, релігій тощо. Інше, з приводу сказаного вище, якою б популярною не була історична концепція її не можна механічно перенести на ґрунт України, що має надзвичайно своєрідну історію і багато в чому відрізняється від інших країн. “Безоглядна орієнтація на концепції західних вчених може виявлятися не тільки неефективною в наших умовах, але й шкідливою, оскільки може гальмувати пошук і вироблення власних методологічних прийомів і засад, адекватних історичній конкретиці” [12, с. 305] – це застереження було взято до уваги істориками ще в кінці ХХ століття.

Щоб уникнути помилок вибору вчені відмовилися від пошуку одного, “єдино вірного” чинника, який визначав би історичний розвиток, висловлюючи стурбованість з приводу небезпеки появи нової універсальної теорії розвитку історії. Щоб здолати однобічність та гносеологічний монізм історики висловились за методологічний плюралізм [10, с. 130; 15, с. 87; 17, с. 15] в українській історичній науці. Мова йшла про творче використання істориком-науковцем усього

кращого, що нагромаджено в історичній науці, суспільно-політичній та філософській думці попередніх століть.

Висновки. В підсумку, на сьогодні в українській історичній науці комплексно використовуються цивілізаційно-дискретний, культурологічний, полілінійний, стадіальний, формаційний підходи, оскільки лише у поєднанні вони здатні забезпечити цілісне уявлення про історичний розвиток людства. Момент вибору не виключає можливості при розгляді тих або інших історичних явищ та подій надання пріоритету тому або іншому методологічному підходу, і дає підстави уникнути чергового "...ізму". Керуючись цими міркуваннями, були визначені основні методологічні орієнтири української історичної науки – науковість, об'єктивність, пріоритет загальнолюдських цінностей та розпочато створення концепції української національної історії.

Література

1. Бойченко І. В. Філософія історії. / І. В. Бойченко. – Київ, 2000. – 723 с.
2. Бондаренко Г. Теорія і методологія історичного процесу / Г. Бондаренко // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Л. Українки. Історія. – 1997. – № 2. – С. 87–91; 1998. – №1. – С. 139–143.
3. Брайчевський М. Історіософічні підвалини історичного поступу / М. Брайчевський // Український історик. – 1994. – Ч. 1–4. – С. 234–249.
4. Василенко О. Концепція глобальної історії та її осмислення людиною. / О. Василенко. // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Л. Українки. – 1998. – №1. – С. 143–147.
5. Водотика С. Шляхи оновлення методології української історіографії на сучасному етапі / С. Водотика // Четвертий міжнародний конгрес українців : доповіді та повідомлення. – Історія. – Ч. II. XX століття. – Одеса – Київ – Львів, 1999. – С. 39–43.
6. Грицак Я. Історія нації: продовження схеми Грушевського щодо української історії XIX–XX ст. / Я. Грицак // М. Грушевський і українська історична наука : зб. матеріалів конференції. – Львів, 1999. – С. 111–119.
7. Грицак Я. Як викладати історію України після 1991 р.? / Я. Грицак // Українська історична дидактика. Міжнародний діалог фахівців різних країн про сучасні українські підручники з історії : зб. ст. – Київ, 2000. – С. 64–74.
8. Зякун А. І. Навчальна література з історії кінця 80 – 90-х рр. XX ст. : історіографічний аналіз. Монографія / А. І. Зякун. – Суми : Мрія, 2011. – 156 с.
9. Корчмарик Б. Ф. Концепція М. Грушевського і наші сучасні підручники історії України / Б. Ф. Корчмарик. – Вінніпег, 1994. – 38с.
10. Павленко Г. В. Історична наука України на переломі : зміна гносеології і парадигм / Г. В. Павленко // Гуманітарна освіта : досвід і проблеми. – Ужгород, 1999. – С.129–134.
11. Проблеми дослідження історії України. Перший Круглий стіл істориків. Славсько, 4–6 вересня 1990 р. Доповіді, виступи, дискусія. – Львів, 1993. – 200 с.
12. Реєнт О. У робітнях історичної науки / О. Реєнт. – Київ, 1999. – 349 с.

13. Савенок Л. Державницький напрям як запорука поступу українського історичного знання / Л. Савенок // Четвертий міжнародний конгрес українців : доповіді та повідомлення. – Історія. – Ч. II. XX століття. – Одеса – Київ – Львів, 1999. – С. 53–63.
14. Смолій В. Українська історична наука на рубежі ХХІ ст. : проблема пошуку нових теоретичних та методологічних підходів / В. Смолій // Освіта України. – 1997, 4 липня.
15. Таран Л. В. Провідні тенденції світової історіографії в ХХ ст. та проблеми кризи сучасної української історичної науки / Л. В. Таран // Український історичний журн. – 1999. – № 1. – С.85–91.
16. Яковенко Н. М. Про методологію досліджень середньовічної і ранньомодерної історії України / Н. М. Яковенко // Наукові записки історичного факультету Запорізького університету. – Вип. XI. – Запоріжжя, 2000. – С. 61–73.
17. Якунін В. К. Про деякі питання методології історії України. / В. К. Якунін. // Вісник Дніпропетровського університету. Історія та археологія. – Вип. 3. – Дніпропетровськ, 1998. – С. 14–20.
Отримано 10.04.2016

Summary

Ziakun Alla. The Ukrainian historical science: The choice of historiosophical paradigm.

The article analyzes the scientific debate that has emerged among Ukrainian historians in the middle of 90 years of 20th century, concerning the formation of a national concept of Ukrainian history. Methodological pluralism, formed in the Ukrainian historical science, namely, the creative using of all the best that has accumulated in history by historian-scholar, socio-political and philosophical thought of previous centuries were considered. The main methodological orientations of modern Ukrainian historical science – scientificity, objectiveness, the priority of human values were identified.

Keywords: *historiosophy, Ukrainian historical science, methodological search, historic schemes of the past, methodological pluralism.*

УДК 159.9.072

Оксана КАПРАН

КОЛЬОРОВЕ РІШЕННЯ В ПРОЕКТУВАННІ КОСТЮМУ

Які завдання стоять перед художником – модельєром, в процесі проектування сучасного костюму? Які вимоги до колірного оформлення одягу у різних груп населення? Особливості колірного рішення дитячого одягу. Творчість художника-модельєра як взаємодія колірної форми і соціокультурного змісту. Застосування законів кольорового сприйняття здатне впливати на сферу спілкування та формування позитивного ставлення до реальності.

Ключові слова: *кольорове рішення костюму, споживацький попит, творчість художника-модельєра, сприяння кольору, зорові ілюзії, кольорова гармонія.*